

VÝZNAM INFORMACÍ O NOVĚ ZALOŽENÝCH PRVCÍCH ÚSES

Doc. Ing. Antonín BUČEK, CSc., Ing. Linda ČERNUŠÁKOVÁ

*Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie, Lesnická a dřevařská fakulta,
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 61300 Brno*

bucek@mendelu.cz, nepojmenovatelna@gmail.com

ABSTRAKT

Doplnění stávajících prvků ekologické sítě o skladebné prvky nově navržené a vytvořené na základě prostorových a funkčních parametrů a kritérií umožňuje zajistit nezbytně potřebnou přírodní infrastrukturu ve všech typech kulturní krajiny, tedy i v intenzivně využívané zemědělské, lesní a sídelní krajině. Souhrnné údaje o současném stavu tvorby nových skladebných součástí ÚSES v České republice stále chybí. V příspěvku je prezentována další část výběrové databáze a zdůvodněn význam informací o nově založených prvcích ÚSES.

ABSTRACT

There are only a few regions where the existing ecological network functions as an efficiently connected territorial system, basic part of natural infrastructure of the cultural landscape. One of the most demanding tasks is the gradual addition of the missing biocenters, biocorridors and interacting elements. There are hundreds of new created parts of territorial systems of landscape ecological stability in the Czech Republic, but basic general information about them are still missing. The example of selected database and significance of informations are presented in the article.

ÚVOD

Inspirací pro vznik koncepce územních systémů ekologické stability krajiny (ÚSES) byly různé odvětvové plány technické infrastruktury. V územních plánech, jejichž základním posláním je optimalizovat využití území z hlediska mnohostranných potřeb společnosti, nebyl žádný nástroj, jak prvky technické infrastruktury uvést do souladu se „zájmy přírody“. Přitom je zřejmé, že trvale zajistit prostor pro vývoj přírody v naší kulturní krajině není možné pouze pasivní konzervační ochranou přírody, jejímž výsledkem je nespojitá síť izolovaných chráněných území. Tvorba ÚSES směřuje k zajištění alespoň minimálního prostoru pro přírodu v kulturní krajině, a to i v krajině intenzivně využívané, kde je třeba přírodní prvky postupně doplňovat. Cílem tvorby ÚSES je zachování přirozeného genofondu krajiny, příznivé působení na okolní méně stabilní ekosystémy, podpora možnosti polyfunkčního využití krajiny a zachování významných krajinných fenoménů. Prvním krokem tvorby ÚSES je vymezení prostoru pro zajištění těchto cílů v územně plánovací dokumentaci a v dalších dokumentech, regulujících využití krajiny (např. projekty úprav zemědělských pozemků, díla hospodářské úpravy lesů).

Tvorba optimálně vyvážené ekologické sítě, zahrnující stávající i nově zakládané části od lokálních biocenter až po evropsky významné biokoridory je dlouhodobé poslání a bude nesporně trvat několik desetiletí. Skladebné prvky ÚSES tvoří významnou součást přírodní (zelené) infrastruktury kulturní krajiny a měla by jim být věnována nejméně stejná pozornost jako prvkům infrastruktury technické. (BUČEK 2015).

PERCEPCE ÚSES

Považujeme za účelné prezentovat v souvislosti s tvorbou nových skladebných prvků ÚSES následující soubor vybraných citátů různých autorů, dokumentující rozporné vnímání rozmanitých aspektů problematiky územních systémů ekologické stability krajiny odborníky různých profesí, kteří se zabývají ochranou a tvorbou české kulturní krajiny.

„V posledních desetiletích se při ochraně krajiny a přírody uplatňuje přístup tzv. územních systémů ekologické stability krajiny. Dobře navržený a provedený „úses“ je k nezaplacení, ale takové jsou zatím v menšině. Potíž je v tom, že takzvané „úsesy“ voní jen zdánlivě snem. Ve skutečnosti páchnou panelákovým znetvořením, neboť jsou „xerox metodou“. Česká krajina nesnese šablonu.“ (VAŠKŮ 2013)

„Problém ÚSES je ten, že většinová společnost jej nemá zažitý a z toho důvodu jej nedokáže implementovat. Mapy máme namalované, ale kolik máme realizací? Máme pár nových lokálních biokoridorů, ale máme nějaké nové nadregionální? Téměř žádné. Zelená infrastruktura má naopak šanci se na evropské úrovni nebo vyšší nadregionální úrovni usadit jako systém, kterým se řeší konkrétní problémy dané společnosti, přičemž je současně i řešením pro obecné problémy ekosystémů a biodiverzity.“ (MIKO 2015)

„ÚSES, který je jistě významnou oporou při ochraně přírody v krajině, je stejně jako jiné systémové prvky oddělen od ostatních prvků krajiny a oslaben ve svém synergickém efektu a také ve své realizovatelnosti.“ (SALZMANN, ŠPOULA 2015)

„V případech ÚSES přetrvávají pochybnosti o reálném ekologickém významu z pohledu konkrétních druhů, společenstev a stanovišť. Na druhou stranu biologové pravděpodobně nedoceňují potenciál tohoto silného nástroje územního plánování.“ (DUŠEK 2015)

„V rámci územních plánů se péče o krajinu dotýká zejména vymezování a vytváření územního systému ekologické stability krajiny (ÚSES) na úrovni nadregionální, regionální a lokální (místní). Rozvojové záměry, založené na rozšiřování a rozvíjení segmentů přírodě blízkých a pozitivně ovlivňujících nejen krajinný obraz, ale i obnovné krajinné režimy, zůstaly omezeny na návrh územního systému ekologické stability krajiny (ÚSES).“ (KUČERA et al. 2014)

„Územní systém ekologické stability krajiny je jedinou kategorií ochrany přírody, která tvoří ekologickou síť v krajině stejně jako migračně významná území a dálkové migrační koridory (DMK). DMK propojují cca 70 % nadregionálních a 30 % regionálních biocenter.“

V ochranném pásmu nadregionálních biokoridorů (2 km na každou stranu od jejich osy) se nachází cca 40 % délky DMK. ÚSES je postaven na jiných metodických základech, je zaměřený především na ochranu biotopů, a to lesních i nelesních. Proto i průběh řady biokoridorů nesleduje optimální trasy pro migraci velkých savců vázaných na les. Tam, kde je možné vést DMK a ÚSES společně, lze využít ÚSES jako velmi efektivní nástroj k ochraně DMK.“ (ANDĚL, MINÁRIKOVÁ, ANDREAS et al. 2010)

VÝZNAM A DOSTUPNOST INFORMACÍ O TVORBĚ ÚSES

Kritické názory některých odborníků jsou bezpochyby ovlivněny také tím, že v České republice stále chybí souhrnné informace o stavu a fungování nově založených prvků ÚSES a hodnocení jejich významu v současné kulturní krajině. Tyto informace jsou důležité nejen pro ovlivňování postojů veřejnosti (včetně odborné), ale také jako zdroj poučení pro další tvorbu plánů ÚSES, pro projekty zakládání nových skladebných prvků (viz např. ZIMOVÁ 2002) a také při koncipování péče o nově založené prvky.

Nově založené prvky ÚSES se stávají součástí ekologické sítě v krajině (BUČEK, DROBILOVÁ, FRIEDL 2012). Hodnocení jejich stavu a vývoje (DROBILOVÁ 2009, 2010) nesporně přispívá také k ověřování správnosti metodických postupů projektování ÚSES. Podkladem pro toto hodnocení by měla být geobiocenologická databáze nově založených biocenter a biokoridorů (BUČEK, DROBILOVÁ 2012).

Problém s informovaností veřejnosti o vytváření nových skladebných prvků ÚSES stále přetrvává (BUČEK, ČERNUŠÁKOVÁ 2014). Kusé informace můžeme získat pouze v rámci Operačního programu Životní prostředí (OPŽP) na jeho webové prezentaci (OPŽP 2015). Opět ale narážíme na údaje, které o technologických či biologických aspektech prvku neříkají vůbec nic.

Zajímavá je snad pouze informace, že například do Jihomoravského kraje se na obnovu krajinných struktur (oblast podpory 6.3) v období 2007-2013 (všechny projekty ale dosud nejsou finálně ukončeny) emitovalo celkem 729 851 240,- Kč (schválené projekty k 14. 1. 2015). Detailnější specifikace (povaha realizovaného opatření, lokalizace, výměra) ovšem zcela chybí.

Cenné informace o nově vytvořených skladebných prvcích ÚSES dlouhodobě poskytují projekty přihlášené do soutěže „O nejlepší realizované společné zařízení v pozemkových úpravách“, v kategorii „Opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí“, která se koná od roku 2006. Soutěž nyní vyhlašují společně Státní pozemkový úřad a Českomoravská komora pro pozemkové úpravy. Projekty přihlašují do soutěže pobočky Krajských pozemkových úřadů. V letech 2009-2014 bylo do této soutěže přihláшено 34 realizovaných projektů biocenter, biokoridorů a interakčních prvků.

PŘÍKLAD DATABÁZE

Prezentovaná výběrová databáze, založená na Ústavu lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie LDF MENDELU v Brně zahrnuje přesnou lokalizaci a základní informace o nově vytvořených skladebných prvcích ÚSES různého stáří, různé velikosti, různé hierarchické úrovně (od lokální až po nadregionální), vytvářených podle návrhů různých projektantů a realizované různými firmami. Předpokládáme, že tento soubor informací bude průběžně doplňován a bude sloužit především pro pedagogické a výzkumné účely.

Cílem tvorby této výběrové databáze je postupně vytvářet katalog s informacemi o škále rozmanitých nově založených prvků ÚSES, který by mohl sloužit studentům, projektantům, badatelům a všem dalším zájemcům o tvorbu ekologické sítě v krajině. V předcházejícím příspěvku jsme prezentovali základní informace o 12 lokalitách (BUČEK, ČERNUŠÁKOVÁ 2014), v tab. 1 jsou údaje o 10 dalších. Do ukázky databáze byly vybrány nově realizované prvky, které byly v období 2010 – 2015 podpořeny z programu OPŽP, byly realizovány v Jihomoravském kraji a jejichž realizace je v současnosti finálně ukončena.

Po doplnění tedy obsahuje výběrová databáze 22 lokalit s nově založenými skladebnými prvky ÚSES s celkovou plochou 213,535 ha. Celkové náklady na jejich tvorbu činily 280 606 350 Kč. Nejdražší byl Ekodukt Lipník (součást regionálního biokoridoru), jehož výstavba si vyžádala 111,2 milionů Kč. V dalších 21 lokalitách činily průměrné náklady na realizaci 793 342 Kč/ha.

Tab. 1 Výběrová databáze nově založených prvků ÚSES II.

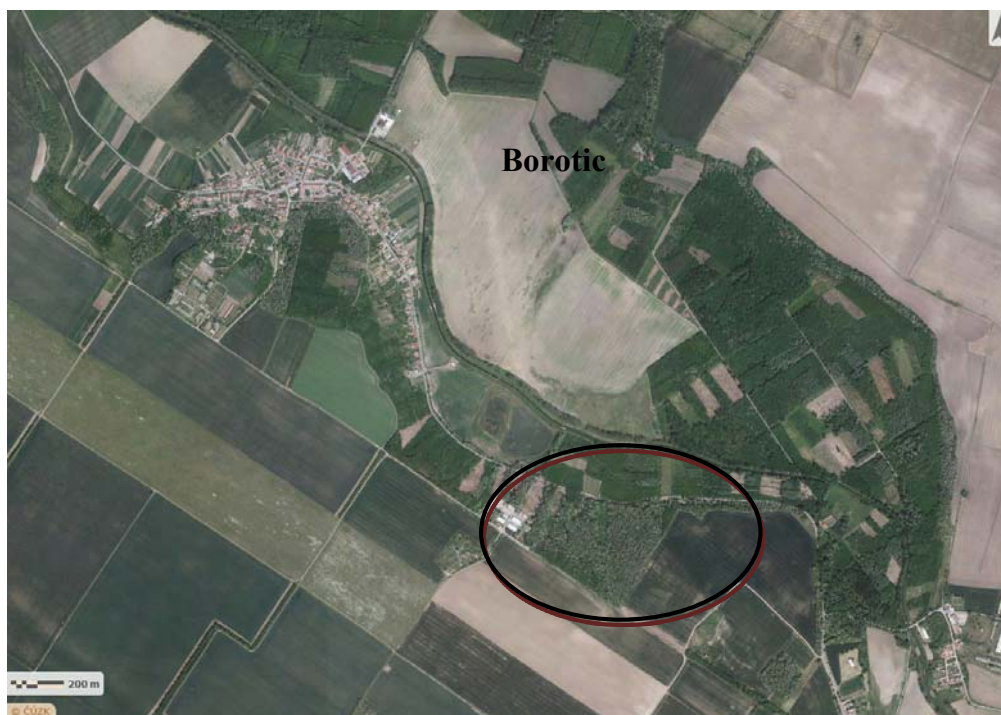
Název	Plocha [ha]	Projektant	Období realizace	Zdroj financování	Náklady celkem [Kč]	Průměrné náklady na 1ha [Kč]
<i>RBC U náhonu , k.ú. České Křídlovice</i>	1,71	VZD Invest s.r.o.	2010-2011	OPŽP	14 649 457	8 566 933
<i>LBK U potoka, k.ú. Chvalovice</i>	2,49	Atelier Fontes	2011-2013	OPŽP	1 645 070	660 670
<i>LÚSES k.ú.Uhřice</i>	10,11	KAVYL spol. s r.o.	2014-2015	OPŽP	21 380 977	2 114 385
<i>LÚSES k.ú.Hodonice</i>	2,50	KAVYL spol. s r.o.	2014-2015	OPŽP	26 634 632	10 653 853
<i>LBK k. ú. Horní Věstonice</i>	2,65	Typha ateliér	2013-2014	OPŽP	5 288 403	1 995 624
<i>LBC Štrky, k.ú. Sudoměřice</i>	1,18	Šarovec o.s.	2013-2014	OPŽP	1 049 236	889 183
<i>LBC Čebínský sad, k.ú. Čebín</i>	0,85	Zahradní a krajinářská tvorba s.r.o.	2014	OPŽP	739 003	869 415
<i>LBC k.ú. Rohozec</i>	2,36	Ing. Bedřich Jareš	2014-2015	OPŽP	3 411 303	1 445 467
<i>RBC Stará řeka, k.ú. Přizřenice</i>	4,70	Ing. Boleslav Jelínek, Ph.D.	2013-2015	OPŽP	2 110 080	448 953
<i>LÚSES k.ú. Chrlice</i>	2,50	Projekce zahradní, krajinná a GIS s.r.o.	2014-2015	OPŽP	1 223 377	489 351
<i>RBK, LBK k.ú. Žebětín</i>	2,00	Ing. Dárek Lacina	2013-2015	OPŽP	1 561 810	780 905

**Příklad obsahu databáze – regionální biocentrum U náhonu
REGIONÁLNÍ BIOCENTRUM U NÁHONU**

Obr. 1: Pohled na biocentrum směrem od Borotic (© L. Nevřkla).

Lokalizace	k. ú. České Křídlovice; okres Znojmo
GPS souřadnice (WGS84)	48°50'58.3198" 16°15'18.0148"
Biogeografické členění	Lechovický bioregion (4.1); biochora -2PN (Pahorkatiny na zahliněných píscích 2. v. s.)
Parametry	1,71 ha
Projektant	VZD Invest s.r.o.
Autor realizačního projektu	VZD Invest s.r.o.
Dodavatel sadebního materiálu	Kavyl spol. s r.o.
Zdroj finančních prostředků	OPŽP, SFŽP, soukromý investor
Celkové náklady	14 649 457,- Kč
Postup realizace	2010-2011

Obr. 2: Lokalizace RBC U náhonu.

ZÁVĚR

Na tvorbu nových biocenter, biokoridorů a interakčních prvků jsou v posledních letech vynakládány nemalé finanční prostředky z veřejných zdrojů. Informace o nově založených skladebných prvcích ÚSES jsou důležité pro dlouhodobé ovlivňování postojů veřejnosti a také jako důležitý zdroj poučení pro další tvorbu ekologické sítě. Součástí všech nově zpracovávaných plánů ÚSES by měly být aktuální informace o nově založených skladebných prvcích.

LITERATURA

- ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T. A ANDREAS, M. /EDS./ (2010):** *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Evernia Liberec. 137 s.
- BUČEK, A. (2015):** *ÚSES a zelená infrastruktura*. *Bulletin České komory architektů* 22:2:43–45
- BUČEK, A., ČERNUŠÁKOVÁ, L. (2014):** *Databáze nově založených prvků územních systémů ekologické stability krajiny*. In: Petrová, A, (ed.): *ÚSES – zelená páteř krajiny*. Sb. 13. ročníku semináře. JOLA Kostelec na Hané. s. 11–17
- BUČEK, A., DROBILOVÁ, L. (2012):** *Geobiocenologická databáze nově založených biocenter a biokoridorů*. In: Petrová, A. (ed.): *Sb. 11. roč. semináře ÚSES – zelená páteř krajiny*. Univerzita Palackého v Olomouci. s. 11–16
- BUČEK, A., DROBILOVÁ, L., FRIEDL, M. (2012):** *Lokální a regionální ekologická síť*. In: Drobilová, L. (ed.): *Sb. konf. Venkovská krajina*. Univerzita Palackého v Olomouci. s. 38–48

- DROBILOVÁ L. (2009):** Evaluating ecological network in the landscape. *Acta Pruhoniceana* 91:71-76
- DROBILOVÁ L. (2010):** Metodika hodnocení ekologické sítě v krajině. In Petrová A. (ed.): *ÚSES-zelená páteř krajiny. Sborník z 9. ročníku semináře "ÚSES – zelená páteř krajiny"*. JOLA Kostelec na Hané. s.23–31
- DUŠEK, J. (2015):** Shrnutí jarního setkání Fóra. *Fórum ochrany přírody* 2:3:3
- KUČERA, P., STRÁNSKÝ M., WEBER, M., SALAŠOVÁ, A., ŠARAPATKA, B. a kol. (2014):** Úmluva o krajině. Důsledky a rizika nedodržování Evropské úmluvy o krajině. Mendelova univerzita v Brně. 184 s.
- MIKO, L. (2015):** Zelená infrastruktura jako systémové řešení. *Bulletin České komory architektů* 22:2:43–45
- OPŽP (2015):** Operační program Životní prostředí [online]. 2007 [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://www.opzp.cz/sekce/504/prehledy-schvalenych-projektu/>
- SALZMANN, K., ŠPOULA, Š. (2015):** Plánování a přírodou. *Bulletin České komory architektů* 22:2:34–35
- VAŠKŮ, J. (2013):** Krajina je obrazem lidí. *Vesmír* 92:7–8:433–435
- ZIMOVÁ, E. a kol. (2002):** Zakládání místních územních systémů na zemědělské půdě. *Lesnická práce Kostelec nad Černými lesy*. 52 s.